

הדגני תורה

גליון תרפ"ט פר' שמיני תשפ"ה
מסכת תמורה ד: - ג

יו"ל ע"י חברת הדגני תורה - ישכר באהליך דקהל חסידי מכונת העליון
בנשיאות ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א • ע"ש ולע"נ הגה"ח רבי ישכר דוב ענגלענדער זצ"ל

עשולחן גבוה

אמרי קודש מב"ק מרן אדמו"ר שליט"א

התורה כולה, וא"כ איך מקיים הקב"ה המצוה של עזוב תעזוב עמו, אלא דאי' במדרש שיר השירים עה"כ (שה"ש ה, ב) פתחו לי אחותי רעיתי וגו', שהקב"ה אומר לבני ישראל פתחו לי פתח כפתח של מחס ואני אפתח לכם כפתחו של אולם, ובזה הקב"ה מקיים עזוב תעזוב עמו, שבני ישראל פותחים רק כפתחו של מחס, והשי"ת עוזרם ופותח כפתחו של אולם.

ואפשר לומר שמה נמשך שהקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה, דפתחו של מחס היינו המחשבה טובה, מח"ט הוא ר"ת מחשבה טובה, ועי"ז השי"ת פותח כפתחו של אולם.

היום (כו אדר) היה ההילולא של זקנית הרבנית רבקה מרים ע"ה א"ח של כ"ק אא"ז מרן מהר"י זי"ע שהיתה צדקנית גדולה, נכדת הרה"ק מאפטא זי"ע בת רבי שמואל אשכנזי חתן הרה"ק רבי יצחק מאיר מזינקוב זי"ע וכ"ק אא"ז זי"ע מרן מהר"ש אמר על רבי שמואל אשכנזי שהיה מיראי ההוראה, וכ"ק אא"ז מרן מהר"י אמר פעם על הרבנית כשראה איך שהדליקה הנרות בערב שבת, שאינו פלא שיש לה בנים כאלה.

הנה יש כאן ג"כ חתן (חתן הר"ר יעקב הורוויץ שיחי') יעזור השי"ת שהשמוחה תהיה בשלימות ויזכו לבנות בית נאמן בישראל ולדורות ישרים. נמצאים אנו בזמן כזה שבני ישראל צריכים רפואות וישועות. יעזור השי"ת שזכות הצדיקים ונשים צדקניות יגן עלינו, אי' (ר"ה יא) דבניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל וצריך לזכות לזה, דלעת עתה נמצאים אנו במצב כזה שצריכים לינצל ממה שצריך לינצל ולישמר ממה שצריך לישמר, ומקווים שיקויים בנו בניסן עתידין להיגאל מתוך נחת וכל טוב לעכ"ל לעכ"ל.

ס"ג שב"ק פר' שמיני - החודש תשפ"ד

יעשה זאת במקומו, וכונתו היתה שהמלך יעניש אותו ולא את בנו, והמלך שהבין כונתו נתן לו שכר על זה, כמו כן אהרן הכהן בעת שרצו בני ישראל לעשות העגל, אמר להם אהרן שהוא יעשה זאת, כיון שלא רצה שהשי"ת יעניש את בני ישראל על מעשה העגל, וזהו הכוונה ברש"י שהיה אהרן בוש מחמת מעשה העגל, אמר לו משה לך נבחרת, דייקא משום זה שהיית מוכן למסור נפשך עבור בני ישראל ולעשות העגל לך נבחרת להקריב הקרבנות, ע"כ. וזה לימוד על תמיד שהאדם עושה פעולה למען האחר אזי זה מאוד חשוב בשמים.

מתוך ס"ב שב"ק פר' שמיני - החודש תשפ"ד

ויקחו את אשר צוה משה אל פני אהל מועד ויקרבו כל העדה ויעמדו לפני ה', ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה' (ט, ה).

ודקדק כ"ק דודי (מרן מהר"א זי"ע) ז"ל בשם כ"ק זקני (מרן מהר"ד זי"ע) ז"ל להבין דמאחר דכתיב ויקחו את אשר צוה משה וגו' א"כ מהו שוב ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וגו', הרי כבר קיימו את ציווי ה', ואמר כ"ק זקני ז"ל עפי"ד הרה"ק מראפשיץ זי"ע שלפני קיום מצוה יש לאדם התעוררות והשתוקקות גדולה לקיום המצוה, אבל אח"כ בעת עשיית המצוה בפועל, אינו באותה התעוררות והשתוקקות שהיה לו לפני כן, ואמר הרה"ק מראפשיץ הטעם בזה, כיון שההתעוררות בא מצד הנשמה, ומעשה המצוה נעשה על ידי כלי הגוף, ועל זה נעשה התנגדות, ע"כ. ואמר כ"ק זקני ז"ל להעצה לזה הוא שיתחיל המצוה במחשבה, ובמחשבה אין שום התנגדות, ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, ואז כשכא לקיים המצוה במעשה כבר אינו התחלה ולא יהיה לו התנגדות, ובזה פ"י כ"ק זקני ז"ל הכוונה כאן ויקחו את אשר צוה משה וגו', היינו במחשבה כדאי' בתרגום יונתן, וקמין בלב שלים קדם ה', שקודם קיימו במחשבה כדי שלא יהיה להם התנגדות, ואח"כ ויאמר משה זה הדבר אשר צוה תעשו וירא אליכם כבוד ה', היינו העשייה בפועל ממש.

וצריך להבין הענין בזה שהקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה, אלא דראיתי בשם כ"ק אא"ז ז"ל מרן מהר"ש עה"כ (שמות כג, ה) כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וחודלת מעזוב לו עזוב תעזוב עמו, ואמר כ"ק אא"ז דאי' (ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג) שהשי"ת מקיים כל

וישא אהרן את ידו אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים (ט, כב).

וברש"י, ויברכם, ברכת כהנים יברך יאר ישא. וירד, מעל המזבח. וברש"י (בכמה דפוסים) וכן אי' בתורת כהנים שהוא מקרא מסורס וירד מעשות וגו' וישא ידו וגו'. דקודם היה צריך לומר וירד מעשות החטאת ואח"כ ויברכם, ואמר כ"ק דודי (מרן מהר"א זי"ע) ז"ל הענין שנכתב בסדר הזה, ואמר בשם כ"ק זקני (מרן מהר"ד זי"ע) ז"ל שקרבן חטאת בא לריצוי, וכאן הרגיש אהרן הכהן שהשי"ת כבר נתרצה לבני ישראל, לכן בירכם מיד עוד לפני שירד מעשות החטאת.

ולהבין הענין בזה אלא דראיתי בשם הרה"ק רבי משה א"ב בן המגיד מקאנאנין זי"ע עה"כ (ט, ו) ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה', דאם איש ישראל רוצה לידע מה לעשות ומהו רצון ה', וירא עליכם כבוד ה', יתבונן אם ובאיזה אופן יהיה בזה כבוד ה', ואז ידע שזהו אשר צוה ה' תעשו, ע"פ מעשה שהיה עם הרבי רבי זושא זי"ע שהיה בדרך ולא ידע לאיזה דרך יפנה, והתבונן לראות כבוד ה' ועי"ז ידע לאן ללכת.

ובזה יש לומר הכוונה כאן וישא אהרן את ידו אל העם, שאהרן הכהן הרגיש שידיו נמשכים לברך את בני ישראל, ולזה ויברכם, עוד לפני שירד מעשות החטאת. וזה לימוד על תמיד כשאדם מסתפק ואינו יודע מה לעשות, יתבונן אם ובאיזה אופן יהיה מזה כבוד ה' ואת זה יעשה.

והנה קרבנות הם ענין של ריצוי [כדאי' (זבחים ז) ריצה פרקליט], וקשה לומר בפה, אבל אנו ג"כ נמצאים בזמן כזה שנשפך דם ישראל בחוצות ל"ע, יעזור השי"ת שיהיה זה ריצוי לפניו ית"ש ולינצל ממה שצריך לינצל ולישמר ממה שצריך לישמר, היום הוא שבת החודש, יעזור השי"ת שבזכות שבת קודש שבת מברכים חודש ניסן, ואי' (ר"ה יא) בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל, נזכה ויהיה נמשך עלינו רחמים וחסדים נחת וכל טוב.

ס"א שב"ק פר' שמיני - החודש תשפ"ד

בספר ראשי בשמים על מה דאי' ברש"י (ט, ז) שהיה אהרן בוש וירא לגשת אמר לו משה למה אתה בוש לך נבחרת. מבאר ע"פ מה דאי' במדרש (שמות, לו, ב) משל לבן מלכים שרצה לקלקל בית המלך אמר לו אוהבו של המלך, שלא יעשה בן המלך דבר זה בעצמו, אלא הוא

שור"ע הרב א"ח סימן קפג / קפד	מסכת תמורה עמוד ליום	סדר הלימוד לשבוע הבעל"ט
סעיף	דף	יום
יב	ו:	א
יג	ז:	ב
יד	ז:	ג
טו	ח:	ד
א	ח:	ה
חזרה	חזרה	ע"ש / ושב"ק

מברכים חודש אייר

המולד אור ליום ב' בשעה 8:30 - 2 חלקים
ראש חודש יהי' ביום שני וביום שלישי

עשולחן גבוה

דיבורים קדושים מרבוה"ק מבעלזא זי"ע

ב"ק מרן מהר"ש זי"ע

ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולקני ישראל, ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת וגו', ואל בני ישראל תדבר לאמר וגו' כי היום ה' נראה אליכם, ויקחו את אשר צוה משה וגו' ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה' (ט, א-ו). ואינו מובן לכאורה, הא אמר משה קודם כי היום ה' נראה אליכם, למה אמר אחר כך זה הדבר [וגו'] וירא אליכם וגו'. ונראה לפרש ע"פ מה שכתב במ"א בשם הבעש"ט זצלה"ה (בעש"ט פר' לך אהרן ל"ב) דכמו שיש דברים שנעשים בהמשך הזמן, כגון דירה נאה ואילנות טובות, אם רצון האדם לתפוס זה במחשבה יכול לתפוס כל הדבר ברגע אחת, בדמיון מקצת הדבר, והעשייה הוא בהמשכה. וכמו כן כאן, אמר להם בתחלה כי היום ה' נראה אליכם, והלשון 'היום' משמעו יום שלם, והיה באפשרי שיהיה להם קודם הלילה - לעת ערב, לכן כתיב אחר כך זה הדבר אשר צוה תעשו, וכשתעשו [זה] אז ממילא תהיו דבוקים בעולם המחשבה, ואז תיכף וירא אליכם כבוד ה', באותו עת ובאותו רגע בלי המשך זמן, והבן.

ב"ק מרן מהר"י זי"ע

ויקחו את אשר צוה משה וגו', ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ד' תעשו וירא אליכם כבוד ד' (ט, ו). ועמדו הפשטנים, כי מה הוא הציווי, כי כבר כתיב ויקחו את אשר צוה משה, ומה הוא עוד הציווי כאן שכתב זה הדבר אשר צוה ד' תעשו. והנה רש"י ז"ל פירש על פסוק (פס' ב-ד) קח לך עגל בן בקר לחטאת וכו' כי היום ד' נראה אליכם, ופירש"י ז"ל - לפיכך קרבנות הללו באים חובה ליום זה. וצריך להבין כונת רש"י ז"ל, כי הלא בפסוק כבר כתיב כי היום ד' נראה אליכם.

ואפשר לומר, כי שמעתי בשם הרב הקדוש ר' צ"ה אלימלך זצ"ל שאמר, כי גילוי אליהו איננו מצות עשה בתורה. ואפשר לומר כי המכוון הוא, כי השי"ת עזר לאיש ישראל כל אחד לפי ערכו, שזוכה לפי מה שמזכך את גופו בתורת השי"ת ומצוותיו, ועיקר התכלית הוא שאיש ישראל יהיה לו השתוקקות ונגועים לקיים תורת השי"ת ומצוותיו - בעבור שהשי"ת צוה אותם. והנה, איך שהיה אז שהשי"ת צוה להקריב כל הקרבנות הללו שזו יהיה הכנה כי היום ד' נראה אליכם, ולכאורה היה נראה מזה שתיבת כ"י הוא נתינת טעם - שיעשו זה כדי שהשי"ת יראה את שכונתו בתוכם, ועל כן כתב רש"י ז"ל לשלול זה, שזה רק נתינת טעם על עיקר הציווי - מה שצוה השי"ת להקריב קרבנות הללו, אך ישראל יהיה עיקר עשייתם באלו הקרבנות מפני שהוא ציווי השי"ת שצוה להקריב קרבנות הללו ביום זה, אבל לא בשביל שיזכו שיראה אליהם כבוד ד' ית.

זה כונת רש"י ז"ל, כי היום ד' נראה אליכם - לפיכך קרבנות הללו באין חובה ליום זה, היינו שזהו נתינת טעם על עיקר הציווי, אבל לא שתהיה העשייה בשביל זה, רק עיקר העשייה תהיה בעבור שהוא ציווי השי"ת. זה הכוונה בפסוק, ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ד' תעשו, היינו שעיקר עשייתכם בזה תהיה בעבור שהוא ציווי השי"ת, וזה יהיה ממילא - וירא אליכם כבוד ד', אבל לא תהיה עיקר עשייתכם בשביל זה. יעזרנו השי"ת שנקיים תורת השי"ת ומצוותיו בשלימות, ונזכה לחיות בנועם ד'.

ב"ק מרן מהר"א זי"ע

ויקחו את אשר צוה משה אל פני אוהל מועד ויקרבו כל העדה ויעמדו לפני ה', ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה' (י, ו). ודקדק א"א ז"ל, כיון שכבר כתיב ויקחו את אשר צוה משה, למה כתוב עוד הפעם זה הדבר אשר צוה ה' תעשו. ובתרגום יונתן איתא - וקמון בלב שלים. וגם כן צריך ביאור היכן מרומז זה בפסוק, ואמר דאיתא בשם הה"ק מראפשיץ זי"ע, דלפעמים בא לאדם התעוררות והשתוקקות למצוה, והעשייה אינה כל כך במעלה כמו שהיתה ההתעוררות. והענין, כי ההתעוררות בא מצד הנשמה, ואחר כך כשכא למעשה צריך לכלי הגוף ויש התנגדות. והעצה לזה אמר א"א ז"ל להתחיל במחשבה ואז אין התנגדות, וכשמגיע למעשה הקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה ולא היה התחלה ואין שום התנגדות.

זה י"ל, וקמון בלב שלים - היינו במחשבה, ואמר להם משה רבנו ע"ה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו - שתקיימו גם במעשה, אד"ק ז"ל. וי"ל עוד, איך שהתשובה אין לה שיעור עד כמה צריך להיות בשלימות. אך שאיתא בקדמונים (עני רמב"ם תשובה פ"ד ה"ב) שיבא לפני החכם כדי שיסדר לו התשובה. וי"ל, ויקחו את אשר צוה משה אל פני אוהל מועד - שבאו לפני משה שיסדר להם התשובה. וזהו, וקמון בלב שלים - כיון שהיה על ידי משה רבנו ע"ה. ואמר להם, זה הדבר אשר צוה ה' תעשו - שיהיה תמיד על ידי חכם. והשי"ת יעזור וכו'.

ב"ק מרן מהר"ד זי"ע

וישחט את עגל החטאת אשר לו וכו' ושחט את העולה וימציא אליו וכו' ואת העולה המציא אליו את הראש (ט, יב). וקשה על כפל הלשון 'המציא' גם היל"ל 'הקריב' אליו מהו לשון 'המציא'. וביותר הקושה, כתיב ותצא אש ותאכל את העולה ואת החלבים, וידוע דחלבים בכל מקום הם חלבי החטאת והיא קודם לעולה, ומדוע כתב כאן קודם ותאכל העולה ואח"כ החלבים, ובפרט שהחטאת הקריב ראשונה.

ואמר ז"ל, דידוע (ובחס' ז' ע"ב) דחטאת קודם לעולה יען דחטאת מכפרת ועולה היינו דווקא, וקודם מרצה הפרקליט ואח"כ נכנס הסניגור, ולא יתכן להביא דווקא לה' צבאות טרם שנתכפר החטא. וזה אצל איש ישראל המקריב, אבל אצל השי"ת העולה מחובב יתר - שלא על חטא. והנה, אהרן הכהן כשכא להקריב החטאת דימה בנפשו כי בעל חטא הוא, ומי כמוהו מחובב חטא, לכן כתיב וישחט את עגל החטאת אשר לו, פי' שייך לו, משא"כ עולה דהוא דווקא זה הוי רק למי שכבר נתכפר לו וראוי להביא דווקא למלך הכבוד. והתמרמר בנפשו כי הוא אינו ראוי לזאת, ולא יכול בשום אופן להקריב עולה, והמציא וכו' בע"כ, לכן כתיב 'המציא' שני פעמים כי כל אבר ואבר מהעולה הצריכו להמציא לו שיקרבנו, ובע"כ הקריב העולה. משא"כ כשהשי"ת מקבל הקרבן מקבל קודם העולה הוא הדווקא, לכן אכלה האש קודם העולה ואח"כ החלבים מן החטאת.

עשולחן עליונים

פנינים יקרים על פרשת השבוע

וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשות וגו'. על פי מה שאמר מורי ז"ל בפסוק טוב מעט לצדיק מהמון רשעים רבים (תהלים לו, טו) פירוש כי על ידי מעשה הרשעים וכתמי פגמי עונותיהם נטמא הארץ עד שנכנס איזה כתם אפילו בעבודת חכמי דורם שאין להם בהירות כל כך וגדלות המוחין כראוי, וכו' זה פירוש טוב מעט לצדיק זה שה'טוב' הוא בבחינת מעט לצדיק הוא על ידי המון רשעים רבים, עד כאן לשון החכם ז"ל, ומפיו אני למדים כי כמו שברבות רשעים יאנח צדיק ומכל שכן ברבות צדיקים או בהתאסף יחד שבטי ישראל לעבוד ה' ממילא מתרבה הקדושה ומתעלה הצדיק יותר, כי מדה טובה מרובה. והנה דרך הצדיק הגם שיש לו בהירות וגדלות המוחין משפיל את עצמו בלבו ואומר מי אנכי שזכיתי לכל אלה, ובודאי אין זה בזכותי רק בזכות ישראל הקדושים שגורמים בצדקתם בהירות גם לי, וזה היתה גם כן מדת אהרן הכהן, והנה נודע כי אהבה ויראה נקראים ידיו, שהם הדרועין חסד וגבורה, וזה וישא אהרן את ידיו אל העם פירוש שנשא בלבו שמה שיש לו אהבות ויראות הם מפני העם, הגורמים לו ולכן ויברכם, שעל ידי שבער בו אהבת ישראל הגורמים כל זה בצדקתם, ברכם. ולכן וירד מעשות החטאת שכיון שהשפיל את עצמו ותלה הקדושה בזכות אחרים ולא גבה לבו בקרבו נשמר 'מעשות חטאת' שהוא חטא, ואחר כך אמר הכתוב והעולה והשלמים, פירוש שעל ידי כן עלה למעלה ועשה שלום בעולמות ובין ישראל לאביהם שבשמים.

עבודת ישראל

ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו ולקני ישראל. פירש רש"י להשמיעם שע"פ הדיבור אהרן נכנס לשמש בכהונה גדולה, ולא יאמרו מאליהו נכנס. יש לדקדק מה זה שע"פ 'הדיבור' נכנס, הוי לי למימר שע"פ ציווי ה' נכנס, ובפרט אטו חשיד אצלם רבם משה שעשה יעשה דבר בלתי נצטוו ממנו יתברך, אמנם יש לומר דידוע מה שדרשו חז"ל ע"פ הלא אהרן אחיקר הלוי, בייקש הקב"ה ליתן כהונה למשה, רק מפני שסייר בשליחות הקב"ה ואמר לו שלח נא ביד תשלח ניתן לאהרן, מזה ניקח מוסר השכל כמה צריך להזהר בדיבור, שגם הדיבור עושה רושם וגורם עונש ח"ו, וזה להשמיעם שעל פי 'הדיבור' הכוונה שדיבר נגדו יתברך על כן זכה אהרן לשמש בכהונה גדולה, ממנו יראו ויקחו מוסר השכל שיהיו מאוד בדיבור פיהם, שלא ידברו נגד רצונו יתברך, כי לולי זאת לא היה צריך להקהילם, כי בלאו הכי ידוע שהקב"ה צוהו כן, כי לא יאמרו מאליהו נכנס. על כן מה שיכנס את כולם בשביל להודיעם שע"פ הדיבור נכנס, ע"פ הדיבור של משה זכה אהרן בכהונה גדולה.

קרח לזר

אש זרה אשר לא צוה אותם. אמר מו"ז ז"ל דיש ללמד מזה דעיקר עשיות המצוה בכח הציווי, וזה למעלה מכל הכוונות, שהרי נדב ואביהוא שהיו גדולי עולם והיו להם כוונות ויחודים וסודות במעשיהם אף על פי כן מצד שלא צוה אותם נענשו, קל וחומר מדה טובה המרובה המקיים המצוה לעשות ציווי הבורא אף על פי שאינו יודע כלום חשוב ככל הכוונות, עכ"ד. ויש לומר דזה פירוש הפסוק בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד, דזה הכוונה לעשות מצות ה' יתברך בזה כלולין כל בני ישראל, אפילו הפשוטים ועיקר כבודו יתברך שמו בן הכלל, ועל ידי עונש נדב ואביהוא נתברר זאת שעיקר הכוונה לעשות מצות ה' ולכן כל איש ישראל מוכן לקיים מצות ה' יתברך זה כבודו.

שפת אמת

ויאמר משה זה הדבר אשר צוה יי' תעשו וירא וכו'. לא פורש מה יעשו אם הכוונה על הקודם כבר אמר, ולא הוה ליה למימר רק דעו שירא אליכם וכו', ואם על האומר למטה, הנה זה אמירה בפני עצמה אחר כך. אך הוא שמשאמר אמר להם למעלה שיעשו הקרבנות וסיים כי היום כו', וא"כ היה מקום לשיעשו הקרבנות עבור זה (שירא עליהם כבוד ה') וזה מיקרי ג"כ להנאת עצמם ולא זהו הדרך לעבודה האמיתית, וזה שאמר להם 'זה הדבר' אשר אמרתי אליכם עבודת הקרבנות 'אשר צוה יי' תעשו' אתם עשו רק כאשר צוה יי' לקיים מצותיו ולא לשום כוונה אחרת, וממילא 'וירא אליכם' וכו' משא"כ אם תתכוונו לשירא עליכם כבוד יי'. והבן.

אגרא דכלה

לאסוקי שעעתתא

פניני הלכה ועיון על העמודים הנלמדים

הרב אשר ליברמאן שליט"א • ירושלים

האם מותר להחמיר ע"ע ולברך במקום ספק ברכה שדינו להקל

פתח דברינו יאירו בדברות קדשו של המשנה ברורה בפרטי דיני איסור הזכרת ש"ש לבטלה הנלמד מסוגייתנו, ועל דבריו נעיר ונאיר בס"ה.

כתב המחבר בשו"ע או"ח סי' רטו ס"ד:

כל המברך ברכה שאינה צריכה הרי זה נושא שם שמים לשוא והרי הוא כנשבע לשוא ואסור לענות אחריו אמן.

וכתב עלה המשנ"ב (ס"ק כ):

הוא לשון הרמב"ם, ומקורו ממה דאיתא בגמרא (ברכות לג.) "כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא את שם וגו'".

ומכל מקום דעת כמה ראשונים דעיקר האיסור הוא מדרבנן כיון שהוא מזכירו בברכה דרך שבח והודאה וקרא אסמכתא בעלמא.

אבל אם הוא מזכירו להשם ח"ו לבטלה בלא ברכה לכולי עלמא יש בו איסור תורה שהוא עובר על מצות עשה דא"ת אלהיך תירא שהיא אזהרה למוציא שם שמים לבטלה כדאיתא בתמורה דף ד, כי זהו מכלל היראה שלא להזכיר שמו הגדול כי אם בדרך שבח והודאה מה שמחוייב אבל לא לבטלה. ומכל מקום, בין לדעת הרמב"ם ובין לשאר פוסקים אם נסתפק לו על איזה ברכה אם בירך או לא, אם הוא דבר שהוא דאורייתא חוזר ומברך, ואם הוא דרבנן לא יחזור ויברך, ומשמע מכמה אחרונים דאיסור יש בדבר לחזור ולברך.

כתבו האחרונים דאפילו יש ספק ספיקא להצריך ברכה כגון ספק אכל כזית או לא ואם תמצוי לומר לא אכל שמא הלכה דעל בריה אפילו פחות מכזית מברכין אפילו הכי ספיקו להקל ולא יברך.

עכ"ל המשנה ברורה.

משמעות דברי המג"א במקור איסור ברכה לבטלה והתמיהה מסוגייתנו

והנה מה שכתב המשנה ברורה דעת כמה ראשונים דאיסור אמירת ברכה שאינה צריכה או לבטלה אינה אלא מדרבנן כוונתו לדברי התוס' במס' ר"ה לג. (ועוד רבים מן הראשונים שם) שכתבו שדברי הגמ' בברכות (ה"ל בפתיחת דברינו) דאמירת ברכה שאינה צריכה יש בה משום איסור לא תשא בודאי אינו אלא מדרבנן, והוכיחו כן ממה שחייבו בגמ' בברכות (כ"א) בספק קרא את שמע לחזור ולקרותה עם ברכותיה, ואם היה איסור ברכה לבטלה איסור דאורייתא לא היו חז"ל מחייבין אותו לברך מספק כיון דיש בכך ספיקא דאורייתא של איסור לא תשא, אלא ע"כ שלא זה דרבנן בעלמא הוא*.

ואמנם כבר העירו שם התוס' בדסוגייתנו במס' תמורה (ד) מבואר דמוציא שם שמים לבטלה עובר באיסור עשה מדאורייתא כדכתיב "את ה' אלוהיך תירא", ודחו בדסוגייתנו מיירי כשלא הזכירו דרך ברכה ושבת.

ובדעת הרמב"ם (פ"א מהל' ברכות ה"ו) כתב המג"א (סי' רטו ס"ק ו) שחולק על תוס' וסובר שברכה שא"צ שוה לסתם מזכיר ש"ש לבטלה והוא איסור דאורייתא כפשטות דברי הגמ' בסוגיין ובמס' ברכות, ואין הרמב"ם מחלק בין אם אומר דרך שבח או לבטלה ממש.

והנה כבר העיר המחצית השקל שם בדסוגיין מבואר דליכא בהזכרת ש"ש לבטלה איסור לאו, אלא אזהרת עשה דא"ת ה"א תירא, ודלא כהמבואר

בסוגייתנו מ"א"ת ה"א תירא", איך נאמר כשזה מברך באימה ויראה ודעתו לברך השם מחמת יראתו שמא לא בירך עדיין יהיה עובר על עשה זו. ועוד שהרי כתב הרמב"ם (בסוף הל' שבועות) שכשנכשל והוציא השם לבטלה יפאר ויהדר ויאמר ברוך הוא לעולם ועד כדי שלא יהיה לבטלה הרי להדיא במה שיאמר אח"כ ברוך מתקן מה שהזכיר בתחלה וא"כ איך נאמר כשאומר תחלה ברוך יהיה עובר ויהיה לבטלה.

ולפיכך מסיק החי' אדם שגם לשיטת הרמב"ם מותר מספק לחזור ולברך אם ירצה להחמיר ע"ע, ואין בכך משום חשש איסור הזכרת ה' לבטלה, אלא דלדינא כתב דחלילה להקל נגד דברי האחרונים שאסרו להחמיר ע"ע בספק ברכות ולחזור ולברך. ואמנם בדעת המ"א נראה דאזיל לשיטתו דמקור איסור ברכה שא"צ להרמב"ם הוא מ"לא תשא", ושם לא תלתה תורה האיסור במורא שמים, אלא אם אך מזכיר את השם לשוא עבר האיסור, וע"כ גם כשהוא אומר את הברכה מחשש שמא עדיין לא אמרו נמצא עובר באיסור זה אם כלפי שמאי גליא שאינו חייב בברכה זו.

דעת הפמ"ג דלכו"ע אסור להחמיר ולברך מספק

בדברי המשנה ברורה הנצבים בפתח דברינו מבואר דנקט דלינא דלדעת כל הראשונים אסור להחמיר על עצמו ולחזור ולברך מספק, וזהו דלא כדנתבאר מדברי המג"א דאליבא דהתוס' דאיסור ברכה שא"צ אינה אלא מדרבנן מותר להחמיר ע"ע ולחזור ולברך.

ובשער הציון הראה מקורו טהור מדברי הפמ"ג שם דכתב להקשות על דברי המג"א שתלה דין זה אם מותר להחמיר ע"ע לברך ספק ברכה בפלוגתת תוס' והרמב"ם, אם איסור ברכה שא"צ הוא דאורייתא או דרבנן, וכיון דלדעתוס' אינו אלא מדרבנן רשאי להחמיר ע"ע ולברך מספק, ותמה הפמ"ג דהלא זה ברור דגם לשיטת התוס' איסור דרבנן יש כאן, וכיון דמצד דין ספיקא דרבנן לקולא יש לנו לנקוט דנפטר מן הברכה, האיך מותר להחמיר ע"ע ולברך, הרי לפי מה דנקטינן מעיקר דינא לקולא נמצא דברכתו הוי לבטלה, ואסור עכ"פ מדרבנן.

וביישובו ש' מג"א ראה מ"ש להלן בביאור דברי השעה"צ וכפה"ג דזהו ג"כ ביאור ש' המג"א.

טעמו המחודש של השעה"צ בהאיסור לחזור ולברך מספק

ובשעה"צ (שם ס"ק כ"א) כתב לבאר הטעם שאסור להחמיר על עצמו מספק גם לשיטת תוס', דכיון דאסמכו בגמ' ברכות איסור אמירת ברכה לבטלה על איסור "לא תשא", ולא זו היא חמור מכל הלאוין שבתורה כמבואר בגמ' שבועות לט. על כן ספיקא חמור משאר ספק דרבנן ואין ללכת בה לקולא.

והנה מתוך דברי הפמ"ג נראה דאין אנו צריכין לכ"ו, אלא אפילו אם איסור ברכה שא"צ אינו חמור משאר איסור דרבנן ג"כ אין להחמיר מספק, דכיון דכלפי שורש הספק שהוא אם הוא חייב בברכה או לא הוכרע המשך בעמוד ח'.

א. והנה החי' אדם (דלהלן) תמה על שיטת הרמב"ם דברכה שא"צ הוא מזה"מ מצד לא תשא האיך מותר בספק אם בירך ברכה"ז לחזור ולברך, דכמו שיש לנו להחמיר בחיוב ברכה"ז כן יש להחמיר מספק באיסור לא תשא, וא"כ שוא"ת עדיף, ובפמ"ג (המובא להלן) מבואר דאפילו אם איסור ברכה שא"צ הוא מדאורייתא מצד לא תשא ג"כ אין להנמנע מלברך בספק אם בירך ברה"מ דכיון דמצד דין ספיקא דאורייתא לחומרא חייב לחזור ולברך ממילא אין כאן ספק איסור לא תשא, דזהו רק אם נושא שם שמים לשוא, והשתא שמחוייב מצד דין ספיקא דאורייתא לחומרא א"י לשוא, כיון דס"ס עתה אין הברכה לבטלה מכיון שהוא מחוייב בה, אמנם בדברי התוס' הללו חזינו דלא כוונתו, וכי אם האיסור דלא תשא היה מן התורה לא היה רשאי לחזור ולברך בספק אם קרא את שמע, דאע"פ שלגבי עצם הקריאה אזלינן לחומרא ומחייבין לקרות, מ"מ לגבי הברכות שיש בהם חשש איסור דאורייתא דלא תשא יש לנו לחוש בטר אפכא שמא כבר קרא את שמע וכבר נפטר והוי ברכתו לבטלה. ולדברי הפמ"ג א"י נכון דהרי כיון דמחוייב לחזור ולקרות את שמע מצד ספיקא דאורייתא לחומרא ממילא נחשב מחוייב דבר והשתא כשמברך א"י ברכה לבטלה, וי"ל.

מוציא שם שמים לבטלה (ד' ע"א) זהירות בהזכרת כינוי ושם הקב"ה

זאת מלפנים בישראל היה שגור להזכיר את הקב"ה בשם גא-ט ברוך הוא, כן היה מקובל בפי הצדיקים הקדמונים ז"ע, ועל פי זה אף השתרש ללמד כן את צעירי הצאן, והדוגמא המקובלת ביותר היא בעת שמתחילים ללמוד חומש ויקרא עם בן חמש, שאז לומדים עמו עברי עם טייטש, ויקרא - און גא-ט ברוך הוא האט גערופן, והדברים ידועים ומפורסמים.

הזכרת כינוי גא-ט ב"ה

והנה נחלקו האחרונים האם הזכרת שם ה' בלע"ז יש בזה משום הזכרת השם, וממילא נדרש בזה תוספת זהירות יתירה, מפני החשש של הזכרת שם שמים לבטלה, הש"ך ביו"ד (סימן קעט, ס"ק א) כתב, שמי שכתב בשם ה' בלע"ז, אין בו קדושה ומותר למחק, אולם כל זה דווקא לגבי כתיבה, אבל אמירה אסור אפילו בלע"ז, לעומת זאת רעק"א (שו"ת ח"א, סימן רה) כתב שאין איסור באמירה בלע"ז. לכאורה כן היתה גם דעת קדשו של כ"ק מרן מהרי"ד ז"ע, אשר כפי שמציין בנו הגה"צ מבילגורייא זצ"ל, הרבה להזכיר את שם ה' בלשון 'דער גא-ט ברוך הוא'.

ונעתיק בזה כמה וכמה עובדות, מפי גדולי מעתיקי שמועות בית בעלזא, אשר בכולם נראה איך שכ"ק מרן מהרי"ד ז"ע אכן היה רגיל בכינוי זה:

א בספר 'ויגד יעקב' (פרשת ואתחנן), מביא מה ששמע מכ"ק מרן מהרי"ד ז"ע, שאמר בשם אביו כ"ק מרן מהרי"ד ז"ע שיש ד' ימים בחודש שבט, שאפשר בכל יום לידע על תקופה אחת בשנה, כל הקורות שעתידין להיות בו, ובכל זאת, ע"י תפלה שאיש ישראל מתפלל לפני הקב"ה משתנה הטבע לטובת ישראל, ואמר מרן בלשון קדשו: "אז א יוד געט א ערליכען קרעכץ פאר גאט ב"ה, קען ער אלעס איבער קעהרן צום גיטן".

ב בספר 'דביר קדשו' מספר הרה"צ רבי יצחק דוד רוקח זצ"ל, בין הדברים על ליל הסדר בצל קדשו של מרן מהרי"ד ז"ע, וזה לשונו: "פעמים רבות היה כ"ק זקני ז"ל מתנצל בכיכול על כך שהתחיל לערוך את הסדר בשעה מאוחרת, ולכן לאחר שאמרתי שצריך להזדרז לעשות קידוש, היה נאנח ואומר: 'אוי, ביי אונז איז שוין אזוי שפעט' (-אוי, אצלינו כבר מאוחר כל כך), אולם מיד המשיך ואמר: "ההכנות הן חלק מן הסדר", ופעם אמר: "די הכנות אליין זענען שירות ותשבחות פאר גא-ט ברוך הוא" (-ההכנות לבדן הם שירות ותשבחות לפני הקב"ה).

ג סיפר הרה"ג ח"ה ר' שלו' בראנד זצ"ל, שבבעלזא היה גר אחד בשם מרדכי ישראל שבא מפולין, וקראו לו דער פולישער מרדכי, ושמעתי מאחד ששמע ממנו, שבשבוועות הראשונים של נשיאות כ"ק מרן מהרי"ד ז"ל, החזיק הוא על ידיו את כ"ק מרן מהרי"ד ז"ל, שהיה אז ילד צעיר בערך ה' בשנים, והעלה אותו לביטו, ובדרך פגשו את כ"ק מרן מהרי"ד ז"ל, ואמר כ"ק מרן מהרי"ד ז"ל לכ"ק מרן מהרי"ד ז"ל: שלום עליכם,

וראה בהקדמה לספר 'רבה תורה' מה שהביא עוד בענין זה, וז"ל: עוד סיפר זקנינו (הגה"צ מוואדיסלב זצ"ל), כי פעם עלה בדעת חסידי זקנו הרה"ק ר' אברהם שלו' פנחס מטשענסטשוב זצ"ל לייסד באר"י ישוב על שם רבם, ולקרוא את שמו 'עיר שלום', זקינו נכנס אל הקודש פנימה, ושאל לעצת הרה"ק מהרי"ד מבעלזא, זקנינו המספר הי' נוכח שם בשעת מעשה, כשמוע הרב את שאלתו, אמר שהוא מתנגד לקריאת שם זה, כי תיבת שלום היא שמו של הקב"ה, ואי אפשר להיזהר מלהזכיר את העיר בשמה במקום שאסור להזכיר את שם הקודש, במעמד זה עמד גם בנו של הרב שנקרא בשם 'שלום', הצביע עליו האדמו"ר ואמר: הוא הלא נולד בדיוק ביומא דהילולא של זקני, וכונתו היתה דלולא זאת גם הוא לא הי' קורא את שם בנו שלום, מטעם הנ"ל, עכ"ל.

בענין זה מסופר בספר 'דביר קדשו' בזה"ל: פעם אחת שבת הגה"צ רבי מאיר שפירא ז"ל אבד"ק לובלין, בצל כ"ק זקני ז"ל בהאלאשיץ, ובמוצאי שבת ביקש מכ"ק זקני ז"ל שהוא רוצה להשתתף בסעודת מלוה מלכה של כ"ק זקני ז"ל, השיבו כ"ק זקני ז"ל שהוא אינו נוהג לערוך את שולחנו במוצאי שבתות, וכי אינו נוהג לאכול סעודה זו.

אמר הגאון רבי מאיר ז"ל שלא התכוון על עצם הסעודה, כי אם לדברי תורה' שנוהגים לומר בכל סעודה, נענה לו כ"ק זקני ז"ל ואמר לו דברי תורה על מה שאומרים בפיוט 'אליהו הנביא' - אשרי מי שראה פניו בחלום, אשרי מי שנתן לו שלום והחזיר לו שלום. כי לכאורה קשה, איך יוכל האדם לדעת שהוא באמת ראה את פניו של אליהו הנביא, והלא אינו מכיר, אלא שידוע שהמנהג הוא, כשאחד אומר לחבירו 'שלום עליכם', משיב חבירו 'עליכם שלום', והטעם הוא לפי דאיתא בגמרא (נדרים י ע"א) שאין לומר לה' קרבן אלא קרבן לה', כי שמא יאמר לה' וימות, ונמצא מוציא שם שמים לבטלה.

וכיוצא בזה הוא גם לענין אמירת שלום עליכם, כי שלום הוא שמו של הקב"ה, ולכן צריך להיזהר שלא להקדים תיבת שלום, שאז יהיה כעין מוציא שם שמים לבטלה, ולכן אומר המשיב 'עליכם שלום', משא"כ הראשון שמקדים יכול לומר 'שלום' תחילה, כי איתא שהמקדים שלום לחבירו מאריכין לו ימיו ושנותיו, ולכן הראשון שהקדים בוודאי יאריך ימים, ואין לו את החשש שמא ימות כעת, ולכן מותר לו לומר 'שלום עליכם', ואין צריך לחשוש שמא ימות אחר אמירת 'שלום', אבל המשיב שאין לו את ההבטחה של אריכות ימים, צריך לחשוש בזה ולומר רק 'עליכם שלום'.

והנה כל זה שייך בכל אדם, אבל לא באליהו הנביא שהוא מלאך, והוא קיים לעולם, לכן אצלו בוודאי אין את החשש של שמא ימות, וממילא יכול הוא להשיב גם כן 'שלום עליכם', ואין צריך להשיב 'עליכם שלום', נמצא שאם ראה אחד שהשיב לו גם כן 'שלום עליכם', זה הוא ראיה והוכחה שהוא ראה את אליהו הנביא.

וזהו שאנו אומרים 'אשרי מי שראה פניו בחלום', שמא תאמר מנין לך שהוא אליהו הנביא, התשובה לזה היא, 'אשרי מי שנתן לו שלום והחזיר לו שלום', שגם בחזרה הקדים אליהו הנביא לומר לו שלום תחילה, מבלי לחשוש שמא ימות, ויהיה כעין מוציא שם שמים לבטלה, ומזה ידע שאכן ראה את אליהו הנביא.

ואמר אח"כ כ"ק מרן מהרי"ד ז"ל למרדכי הנ"ל אשר נשאו בזה"ל: "פולישע מרדכי, איז אמת אז מיטען זיידען ז"ל איז געווען גאט ב"ה, און מיטן טאטען איז אויך דא גאט ברוך הוא".

ד סיפר הרה"ח ר' חיים נטע כ"ץ ז"ל: שפעם אמר מרן מהרי"ד ז"ל בחודש אלול: "עס איז דא היינט ספרי מוסר איבער געטייטשט אויף עברי טייטש, וואס יעדער יוד קען עס פארשטיין, און זיך אויס גיסען דאס הארץ פאר גאט ברוך הוא".

כיוצא בזה יש עוד שלל ביטויים על דרך זה, ולא ללמד על עצמם אלא ללמד על הכלל כולם יצאו, שכן היה שגור על לשון קדשו של כ"ק מרן מהרי"ד ז"ע, וכפי הנראה אף למעלה בקודש רבוה"ק ז"ע.

לעומת זאת מציין הגה"צ מבילגורייא זצ"ל

בכתביו, כי כ"ק מרן מהרי"ד ז"ע כן היה ממעט מלהזכיר כינוי זה, והיה רגיל יותר לומר 'דער בורא עולם'.

ואכן, כן מוזכר ב'אדמור"י בעלזא' לשונו של מרן מהרי"א ז"ל שאמר בעת שנשרף בנו הרה"צ רבי משה'לע זצ"ל הי"ד בפרעמישלאן, שאמר: 'א חסד פון בורא עולם, אז איך האב אויך צושטייער געגעבן א קרבן'. וכך גם נזכר בספר 'דביר קדשו' מה שסיפר הרה"צ ר' יצחק דוד זצ"ל, אודות כ"ק מרן מהרי"א ז"ע, שבחודשי אלול ותשרי היה מפזם לעצמו בתנועת התעוררות: "דער תכלית איז פארט נישט אזוי, ס'קומען אזעלכע הייליגע טעג, א איד דארף זיך בארעכענען, מ'דארף אפגעבן א דין וחשבון פאר'ן בורא עולם. וואס וועט זיין די תכלית, וואס וועט זיין די סוף" (התכלית בכל זאת אינו כן, מגיעים ימים קדושים כאלו, יהודי צריך לעשות חשבון הנפש, צריכים לתת דין וחשבון לפני בורא העולם, מה יהיה התכלית, מה יהיה הסוף).

הזכרת השם שלום

זהירות יתירה נהגו רבוה"ק ז"ע בשם 'שלום', לפי שהוא שמו של הקב"ה, כמבואר בדברי הגמרא במסכת שבת (ב) וילפינן דבר זה מדברי הכתוב (שופטים ג, כד) ויקרא לו ה' שלום, ואמרין בגמרא שמכאן שאסור לשאול בשלום בבית המרחץ, מהאי טעמא נמנעו מלתת את השם 'שלום' על שמו של כ"ק מרן מהרי"ד ז"ע, מפני הזהירות הנדרשת בקריאת שם זה, שיהיה בקדושה ובשלמות, שלא יבוא לידי בזיון חלילה, כי הוא שמו של הקב"ה, ויוצא מן הכלל היה הרה"ק רבי שלו' מאפטא זצ"ל הי"ד, אשר נולד ביום כ"ז אלול - יומא דהילולא קדישא של כ"ק מרן מהרי"ד ז"ע, ואביו כ"ק מרן מהרי"ד ז"ע אמר על כך: וואס זאל איך טוהן, דער זיידע האט זיך אריין געשטיפט", וראה בכך אות וסימן מן השמים, שעליו לקרוא את הרך הנולד בשם זה.

ג: אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא, אמר קרא 'אם לא תשמור', וכתוב 'הפלא ה' את מכותך', הפלאה זו איני יודע מהו, כשהוא אומר 'הפילו השופט והכרו לפני' הוי אומר הפלאה זו מלקות.

ל"ט מלקות בנגד ל"ט יום שלמד משה רבינו הלכות רבנן ודקדוקיה

מה שאמרו חז"ל 'הפלה ה' את מכותך' הפלאה זו איני יודע מהו, כשהוא אומר 'הפילו השופט' הוי אומר הפלאה זו מלקות. יובן על פי מה שאמר רבא, כמה טיפשי הני אינשי דקיימי מקמא ספר תורה, ולא מקמא גברא רבה, דכתיב 'ארבעים יכנו', ואתו רבנן ובצרו חדא.

שהענין כי מכין ארבעים, נגד ארבעים יום שניתנה בהם תורה. אך להיות כי עיקר תורה שבכתב ניתנה ביום אחד, ול"ט יום שהיו בסיני עסקו בתורה שבעל פה ופירושי המצות והפלוטל ומה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, והנה אע"ג שעיקר המלקות הוא בעברו על לא תעשה דאורייתא אחר ההתראה, מכל מקום אין הדעת נותן כלל שיהיה אדם שלם בדעתו, ויעבור על לא תעשה לפני עדים אחר ההתראה, בהיות יד ישראל תקיפה, ומי פתי יסור הנה.

אבל האמת נראה שלא מדעתו עשה כן, ואינו ראוי ליענש על זה המעשה בעצם, אך מסתמא כבר פרץ כל גדרי המצוה ההיא שגדרו בה חז"ל וכל דקדוקיה בסתם, ועד שלבסוף הקדוש ברוך הוא מעמיד לפניו מכשול ברבים, שיעבור בפני עדים ויקבל התראה, ויבאנו לבית דין וילקה, ואין עיקר המלקות על עבירות זה הלאו, רק על מה שכבר עבר מקודם. לכן אין לוקין אלא ל"ט, נגד ל"ט יום שלמד משה רבינו עליו השלום הלכות רבנן ודקדוקיה.

על כן יפה אמר רבא שמזה יובן כוחן של חכמים, וזה נמי שאמרו הפלאה זו איני יודע מהו, רצה לומר אין אדם בוחן מה רב כח ההפלאה שהוא סילוקן של חכמים, אלא על ידי מלקות יבחן, כנ"ל.

דרשות חת"ס (ח"ב דף שטו)

ג: דאמר רב גידל אמר רב, מנין שנשבעין לקיים את המצות, שנאמר 'נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדק'.

השבועה עצמה היא מצוה ונוטל עליה שכר

אמנם הכוונה לדעת, לומר שעם היות כל מין שבועה דרך כלל ממה שלא יצדק, וכל שכן שנאמר היות בשבועה עצמה קיום מצוה. מכל מקום, הודיענו רב גידל ע"ה שאין הדבר כן בכללות, כי יש צד בשבועה כשישבע האדם הוא עושה מצוה בגוף השבועה עצמה בעת הוציאו אותה בפה, כי ה' צוה לו להישבע. וזה הוא, מנין שנשבעין, כדי שבשבועה עצמה נאמר שהוא מקיים אז המצוה שצוה ה' להישבע, והוכיח זה מפסוק 'נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדק', כי הדבר קשה, יאמר דוד עליו השלום שנשבע והיה מקיים, וכי יעלה על לב לא יקיים את שבועתו, אבל רצונו, כי על כל דבר שמירת משפט היה נשבע, לזרז עצמו על כך, והיה מתכוין בזה לעשות שתי מצוות, ולשמור שני מיני משפטים, האחת בשעת השבועה, שאז אני מקיים מצוה אחת, דהיינו להישבע לעבודת ה', והשנית כשאני מקיים המצוה שעליה נשבעתי: נמצאתי בזה שומר שני 'משפטי צדק', והוא מה שאמרו במדרש תהילים (קט מו) 'נשבעתי ואקיימה', שני שכרים היה נוטל דוד המלך, שכר השבועה ושכר המצוה, לומר שהשבועה עצמה היא מצוה ונוטל עליה שכר.

חזו אצלי מכוונת הכתוב (במדבר ל ב-ג) 'וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר. זה הדבר אשר צוה ה' איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה לאסור איסור על נפשו לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה'. כי רבותינו ז"ל הבינו אמרו 'כי ידור נדר לה' וגו' שנשבע על דבר מצוה, והיינו כפל 'ידור נדר' ו'השבע שבועה', שנודר ונשבע מה שכבר הוא נדור ומושבץ מהר סיני ויאמר, אם כן דע לך ש'זה הדבר אשר צוה ה' איש כי ידור', יראה כי הרא"ש ז"ל בפירושו לנדרים שם, כתב על ההיא דרב גידל מנין שנשבעין לקיים את המצוה: ולא חיישין שמא יבוא לידי תקלה ויעבור על שבועתו וכו'. לכן אמר, עם היות, לכאורה, נראה שלא ישבע שבועה זו, כי שמא יעבור על שבועתו ויקלקל, אינו כן, אלא אדרבה, זה הדבר ציווי מאת ה', שידור האיש לדבר מצוה מה שכבר נדר בסיני, ואין לחוש שמא יקלקל, כי בטוח הוא 'לא יחל דברו'.

חזו אצלי מכוונת הכתוב (במדבר ל ב-ג) 'וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר. זה הדבר אשר צוה ה' איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה לאסור איסור על נפשו לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה'. כי רבותינו ז"ל הבינו אמרו 'כי ידור נדר לה' וגו' שנשבע על דבר מצוה, והיינו כפל 'ידור נדר' ו'השבע שבועה', שנודר ונשבע מה שכבר הוא נדור ומושבץ מהר סיני ויאמר, אם כן דע לך ש'זה הדבר אשר צוה ה' איש כי ידור', יראה כי הרא"ש ז"ל בפירושו לנדרים שם, כתב על ההיא דרב גידל מנין שנשבעין לקיים את המצוה: ולא חיישין שמא יבוא לידי תקלה ויעבור על שבועתו וכו'. לכן אמר, עם היות, לכאורה, נראה שלא ישבע שבועה זו, כי שמא יעבור על שבועתו ויקלקל, אינו כן, אלא אדרבה, זה הדבר ציווי מאת ה', שידור האיש לדבר מצוה מה שכבר נדר בסיני, ואין לחוש שמא יקלקל, כי בטוח הוא 'לא יחל דברו'.

בינה לעיתים (דרוש סז)

אם כל אחד מישראל היה מקיים מה שמקבל עליו בקריאת ש' ודאי הגאולה קרובה לבוא

בפסוק (במדבר ל ב) 'וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל כו' איש כי ידור נדר לה' לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה'. ויש לומר בהקדים הגמרא ריש חולין (ב) טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר כו', ואם כן לפי זה כל הנודר רעה עושה, כמו שאמרו ז"ל (נדרים כב) כל הנודר כאילו בנה במה בשעת איסור הבמות, וכל המקיימו כאילו הקריב עליו קרבן בשעת איסור הבמות, אם כן איך הקדוש ברוך הוא מייחד שמו על הרעה. ועל כרחק צריך לומר 'נדר לה' היינו לעשות מצוה שהוא חוב עלינו, כדאיתא בנדרים (ה) אמר רב גידל אמר רב מנין שנשבעין לקיים את המצוה, שנאמר (תהלים קט ק) 'נשבעתי ואקיימה' כו'.

ועל פי הגמרא במסכת ראש השנה (י) 'לה' אלו חטאות ואשמות שהן חובה, דמבואר ד'לה' משמע מה שהוא חובה לה, וכאמרם (נדרים ה) האומר אשכים ואשנה פרק זה, נדר גדול נדר לאלוקי ישראל וכן בכל המצות.

והנה זה ודאי, דכל איש חושב בכל יום על יום מחר, שמן אז והלאה יעשה רצונו יתברך, כי היום יצרו תקפו, אבל אין לו היום יצר

הרע של מחר, והיינו אמרם ז"ל (קדושין ל) יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום, וכן בכל יום שקורא קריאת שמע שהוא דאורייתא, הרי מקבל עליו עול מלכות שמים ועול תורה ועול מצות, דאין נקרא אמירה באמת רק אם הוא על מנת לעשות כפיו כן לבו, ולכך קראו חז"ל (ברכות יג) לקריאת שמע קבלת עול מלכות שמים וקבלת עול מצות.

ואם כן לפי זה, אין נדר גדול לאלוקי ישראל יותר מזה, שמקבל עליו כל אחד מישראל פעמיים בכל יום שחרית וערבית, פעמיים בכל פעם, בפרשה ראשונה ו'שננתם לבניך' כו' (דברים יז), וכן בפרשה שניה. ואם כל אחד מישראל היה מקיים מה שמקבל עליו בקריאת שמע, ודאי הגאולה קרובה לבוא, והבן.

והנה ידוע דבעת שישאל ישובו על אדמתם, והיה מלכים ושרים הכל מישראל שופטים ושוטרים, מה שאין כן בגלות. והיינו 'וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל', רצה לומר בשביל ראשי המטות שיהיה לבני ישראל מהם ובהם, 'לאמר זה הדבר כו' איש', כמו שדרשו במקום אחר אין איש אלא ישראל, שנאמר (במדבר כה ו) 'והנה איש ישראל כו', כי ידור נדר לה' דייקא, היינו לקיים המצוה ולעסוק בתורה, דעל נדר זה דוקא מיוחד השם יתברך שמו, וגם הוא חובה לה' כמו שאמרנו, דהיינו כל איש ישראל אשר קיבל עליו בקריאת שמע 'לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה', וממילא לא יהיו תחת יד עם אחר, ויהיו ראשי 'אלה המטות לבני ישראל' מהם ובהם, וזוכה לקיום הבטחת 'ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועצריך כבתחילה' (ישעיה א כב), אמן.

ישמח משה (פר' מטות)

קבלה זו בכוחה להטות כל נפש האדם להבורא יתברך

הנה באמת עיקר מצות נדר ושבועה הוא, על פי מאמרם ז"ל מנין שנשבעין לקיים המצות שנאמר 'נשבעתי ואקיימה' כו', פירוש שעל ידי השבועה והנדר שאדם מקבל עליו לעשות המצוה, קבלה זו נותנת לו כח לגמור המעשה, כמו כל מצוה שהיא כח וסיוע מהבורא יתברך 'אשר קדשנו במצותיו וצונו', כמו כן על ידי השבועה נאמר 'ככל היוצא מפיו יעשה', וזה כוחן של ישראל בפיה, ולכן אנו מקבלין עלינו עול מלכות שמים בכל יום, וגם 'שבע ביום הללתיך' ו' ברכות דקריאת שמע הוא באמת שבועה, שאדם מקבל עליו בכל יום לקיים מצות הבורא יתברך, ומחדש השבועה שמושבעין ועומדין עליו מהר סיני, וקבלה זו בכוחה להטות כל נפש האדם להבורא יתברך.

ומכל שכן ראשי בני ישראל, שעל ידי דיבורם וקבלת מלכות שמים שהם מקבלים, עושים רושם והטיה לכלל לבות בני ישראל, לכן נקראו 'ראשי המטות', וכתב 'זה הדבר' כו', שנמסר בידם כח הדיבור, שחל על דבריהם שם שמים ביותר, כנ"ל.

שפת אמת (פר' מטות"מ תרל"ח)

בשפתי צדיקים

עובדין קדישין מהילולא רצדיקיא
במשנת רבוה"ק מבעלזא

הגה"ק רבי צבי הירש אשכנזי זי"ע
בעל ה'חכם צבי' / א' אייר תע"ח

נולד ביום א' אלול שנת תי"ח, לאביו הגה"ק רבי יעקב ז"ק זצ"ל אב"ד בראד, ולאמו בת הגאון רבי אפרים מוילנא זצ"ל, בעל שו"ת שער אפרים, את ראשית משנת תלמודו קנה אצל אביו הגדול, ולאחר מכן גלה לאובין שבאונגאריה, שם למד אצל זקינו ה'שער אפרים', בהמשך נסע לסלונקי שביוון, שם קיבל תורה מפי הגאון רבי אליהו קובו זצ"ל, בהגיעו לפרקו נשא את רעייתו, אך בשנת תנ"ד נסתלקה יחד עם בתם היחידה, כתוצאה מפגיעת פגז שנורה על ידי צבא אוסטריה, לאור המצב נדד ה'חכם צבי' ממקום למקום, עד שהגיע לבערלין שבדייטשלאנד, שם נשא בזיווג שני את בת הגאון העשיר רבי משולם זלמן מורלס זצ"ל, אב"ד קהילות אה"ו [אלטונה, האמבורג, וואנדסבאק], והקים את ביתו מחדש, הוא התיישב בעיר אלטונה שבדייטשלאנד, שם הקים את ישיבתו הרמה, והעמיד תלמידים הרבה, בהמשך הזמן לאחר הסתלקות חותנו, מילא את מקומו ועלה לכהן פאר ברבנות, יחד עם הגאון רבי משה מרוטנבורג זצ"ל, אולם בשנת תס"ט התעוררה מחלוקת עצומה ביניהם, על אודות המקרה של תרגולת שנשחטה, ונמצא שאין לה לב, רבי משה אסר אותה, וה'חכם צבי' התירה, לאור המחלוקת החליט ה'חכם צבי' לעזוב את הרבנות, וחזר לבית מדרשו, לאחר מכן בשנת ת"ע עבר לכהן פאר ברבנות העיר אמסטערדאם שבהולאנד, שם נתקבל בכבוד גדול מאד, וקבעו לו את משכורתו בסכום עצום ורב, בשנת תע"ד קפץ עליו רוגזו של אחד המשכילים שהדפיס ספרי מינות, וה'חכם צבי' דן את ספריו לשריפה, ולא זו בלבד אלא שבקנאותו הלך והצית בעצמו את בית הדפיס, לאור כך הוצרך לברוח ולעזוב את העיר, אז נסע ללונדון, ונתמנה לרב הקהילה הספרדית בלונדון שבענגלאנד, באחרית ימיו כיהן רבנות העיר לעמבערג שבגאליציה, כל ימיו אשר חיה נודע כאיש אמת אשר לא חת מפני איש, אימתו היתה מוטלת על הבריות, ושמעו יצא בכל המדינות כי האיש הלך וגדל בצדקותו, בקדושתו, ובגאונותו המבהילה, היה נערץ ונקדש בפי כל, כסותו היתה מוטלת בין מלכים ורוחנים, וגדולי המלכות התייחסו אליו בדרך ארץ, גדולי וצדיקי הדורות הזכירו את שמו בהערצה ובקדושה יתירה, ופסקיו והוראותיו הינם נר להגלי הפוסקים עד עצם היום הזה, נסתלק ביום א' אייר שנת תע"ח, כשהוא רק בן שישים שנה בלבד.

התייחסות רבוה"ק אחריו

בהסכמה שכתב כ"ק מרן מהר"ש זי"ע, על ספר 'מים חיים' להגאון רבי חיים הכהן רפאפורט זצ"ל, הוא כותב בתוך הדברים בזה הלשון: "א"א הגאון מו"ה משה זלה"ה, בהגאון החסיד א"ז מו"ה אלעזר זלה"ה, אשתו הראשונה היתה בת גאון וצדיק מו"ה נפתלי זלה"ה, ואשתו השניה היתה בת הגאון המפורסם חכם צבי זלה"ה, ואני נכדו מאשתו הראשונה".

תוכן כוונת דברי קדשו נסובים על זקינו של מרן, הרה"ק רבי משה רוקח זצ"ל, שהיה בנו של הרה"ק רבי אלעזר זצ"ל, ובזיווג ראשון היה חתנו של הגה"ק רבי נפתלי כץ זי"ע, בעל ה'סמיכת חכמים', ובזיווגו השני היה חתנו של הגה"ק ה'חכם צבי' זי"ע, ועל זה כתב מרן מהר"ש זי"ע, שהוא נכדו של רבי משה מזיווגו הראשון, ומשכך, הוא נמנה על נכדי ה'סמיכת חכמים', ולא על נכדי ה'חכם צבי'.

אודות השתלשלות זיווגים אלו, מסופר סיפור פלא, ומעשה שהיה כך היה, ה'חכם צבי' שהה פעם בעיר אחת, בה כיהן הגאון רבי אלעזר רוקח זצ"ל ברבנות, והנה מנהגו של

משה נפטרה, וכן נפטר חתנו של ה'חכם צבי', ורבי משה נשא את האלמנה בתו של ה'חכם צבי', וכך נתמלאה משאלתו של ה'חכם צבי'.

אכן, למרות ש"ק מרן מהר"ש זי"ע לא היה נמנה על נכדי ה'חכם צבי', לאחר מכן שוב נמנו רבוה"ק מבעלזא זי"ע על נכדיו, כי כ"ק מרן מהר"י זי"ע נשא את הרבנית מרת רבקה מרים ע"ה, בת הרה"ק רבי שמואל אשכנזי זי"ע, שהוא היה בן אחר בן לה'חכם צבי' זי"ע. ושנה אחת בזיווג דהילולא של רבי שמואל אשכנזי, ערך כ"ק מרן זי"ע לעקיף און בראנפין, ובתוך הדברים הזכיר שעל ידי רבי שמואל, הוא נמנה על נכדי ה'חכם צבי'.

עוד אודות התייחסותו של כ"ק מרן מהר"א זי"ע אחר ה'חכם צבי', סיפר הרה"ח ר' חיים נטע כ"ץ ז"ל, שפעם נסע לאמסטערדאם לרגלי מסחרו, וקודם נסיעתו נכנס אל כ"ק מרן מהר"א זי"ע, עוד בימי שבתו בבעלזא, על מנת לקבל ברכת פרידה, אמר לו כ"ק מרן זי"ע: "איך האב דארט צוויי זיידעס, די חכם צבי שהיה רב אצל הספרדים, ור' אלעזר רוקח שהיה רב אצל האשכנזים", המשיך מרן וסיפר: "איך האב באקומען א מתנה פון זיידען (כ"ק מרן מהר"י זי"ע), א ראשית חכמה, מיט די הסכמות פון די צוויי זיידעס".

בח הפסיקה לנכדי החכם צבי

כ"ק מרן מהר"י זי"ע אף הפליג פעם בגודל חשיבות יחסו זה, כפי שכתב הרה"ג ר' משה קאהלענבערג ז"ל, אבד"ק מיץ, בריש ספרו 'דרש משה' (עמוד 24) בזה הלשון: "שמעתי מפי הרה"ג מוה"ר נחום אהרם רוקח שליט"א, הרה"צ ממאגורב, ששמע מקונו הרה"צ מבעלזא ז"ל (כ"ק מרן מהר"י זי"ע), ד'לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא סיעתא דשמיא, קבלה בידו שניתנה הסייעתא דשמיא לנכדי החכם צבי זי"ע".

נהג לדבר בלשון הקודש

סיפר הרה"ח ר' מרדכי שפרונג ז"ל, שבשבת הראשונה לשהותו של כ"ק מרן זי"ע בחיפה, שאל אותו כ"ק מרן זי"ע על היהודים הספרדים תושבי ארץ הקודש, האיך הם מברכים האחד את רעהו בשבת קודש, האם הם אומרים 'שבת שלום' או 'שלום שבת' - על משקל מה שנהוג לומר 'גוט שבת' - השיב ר' מרדכי שהם מברכים 'שבת שלום', נענה כ"ק מרן זי"ע כי אכן כן היה סבור מתחילה, והוסיף וסיפר, שזקינו ה'חכם צבי', היה נוהג לדבר בלשון הקודש.

לצורך פרנסת ישראל

עוד סיפר הרה"ח ר' מרדכי שפרונג ז"ל, שבעת שמחת נישואי הרה"צ רבי יצחק דוד רוקח זצ"ל, ערך כ"ק מרן זי"ע סעודת 'שבע ברכות' בעיה"ק ירושלים ת"ו, והגיע לשם יהודי לצלם את המעמד רב ההוד, בתוך כך התעוררה איזה מהומה בקרב החסידים, על כך שעושים תמונות, שהוא מנוגד לדרכי חסידים ואנשי מעשה, נענה אחד החסידים ואמר למרן זי"ע שהיהודי בא לעשות זאת לצורך פרנסה, כי הוא רוצה לאחר מכן למכור את התמונות, ובזה לפרנס את משפחתו, כיון ששמע כי כן, סיפר כ"ק מרן זי"ע, שפעם בא יהודי אל זקינו ה'חכם צבי', וביקש רשות לצייר את צורתו ותואר דמותו, על מנת שיוכל לפרנס עצמו מכך, והסכים ה'חכם צבי' לזה, ואכן היהודי עשה אז ציור מה'חכם צבי', ומכר זאת לאחר מכן בסכום עצום של אלף גילדן, שהיה סכום עתק בימים ההם.

רבי אלעזר היה, שישב כל היום בביהמ"ד, עטוף בטלית ובתפילין, והגה בתורה. באחד הימים ראה ה'חכם צבי' שרבי אלעזר משנה ממנהגו, הוא חולץ את התפילין והולך לביתו, היה זה לפלא בעיניו, ושאלו ה'חכם צבי' מה יום מיוחד? ענה לו רבי אלעזר, שבנו משה נעשה היום בר מצוה, והוא עושה סעודת מצוה, ולכן הוא ממחר לביתו, כי המוזמנים מחכים לו שם. מששמע כי כן, הגיע ה'חכם צבי' לסעודה, אע"פ שרבי אלעזר לא הזמין, והנה בתוך הסעודה דרש הבחור משה דרשה גדולה וחריפה, אשר מצאה חן בעיני כל השומעים, ביקש ה'חכם צבי' לדעת אם הדרשה היא שלו, או שלקחה מתוך ספר מסוים, העיר לו רבי אלעזר, כיצד אפשר לבייש את הבחור הדורש? אדהכי והכי כאשר המשיכו בדברים, הציע ה'חכם צבי' לרבי אלעזר הצעת שידיכין, בין חתן הבר מצוה לבין בתו, על זה ענה לו רבי אלעזר, בגלל שכבודו בייש את החתן, לכן אני דוחה את הצעתו, ואכן רבי אלעזר שידך את בנו רבי משה, עם בת ה'סמיכת חכמים', ואילו ה'חכם צבי' שידך את בתו עם הקצין והשר ר"ח לייזר'ל מלבוב, אולם לא עבר זמן רב, ואשתו של רבי

אליבא דהלכתא

בירור הלכה בעניני דיומא

הרב יהודה בראנסדאפער שליט"א • לונדון

בענין השתמשות לאחר פסח בחמץ שנמכר

הנה בתקופה האחרונה נוהגים רבות להימנע מלהשתמש בחמץ שנאפה לפני הפסח ונמכר במכירת חמץ הנהוג, ורבים תמהין ושאלין מהו מקורו של חומרא זה, האם זו חומרא יתירה או מקורה מן הפוסקים, ונציע הדברים שכתבו בזה הפוסקים.

מקור ענין מכירת חמץ לנכרי

ענין המכירה לנכרי מקורה מד' התוספתא בפ"ב דפסחים הל' י"ב: ישראל וגוי שהיו באין בספינה וחמץ ביד ישראל הרי זה מוכר לנכרי ונותנו במתנה וחור וקוח ממנו לאחר הפסח ובלבד שיתנו לו במתנה גמורה, ומבואר בדברי התוספתא דשפיר יש להתיר את מכירת החמץ לנכרי אף שדעתו לקנותו ממנו אם ישתיר ביד העכו"ם.

והגם שד' התוספתא איירי במכירה בדרך אקראי, נקטו הקדמונים דבכל גווני מצי ישראל לפטור עצמו מחובת ביעור אפילו לכתחילה ע"י מכירת החמץ לנכרי, וכן מבואר בתרומת הדשן סי' ק"ח ח"ל: שאלה: מי שיש בידו עניני חמץ סמוך לפסח, וקשה עליו לבערם ורוצה לתתם לנכרי חוץ לבית במתנה גמורה. ואותו נכרי הישראל מכירו ויודע בו שלא יגע בהן כלל, אלא ישמורם לו עד לאחר הפסח ויחזור ויתנה לו. שרי כה"ג או לאו. תשובה: יראה דשרי, רק שיתנם לו במתנה גמורה בלי שום תנאי, או שימכרם לו מכירה גמורה בדבר מועט, ע"כ. וד' התורה"ד מובאים להלכה בשו"ע סי' תמ"ח (סעי' ג) ח"ל המחבר: חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח, אסור בהנאה אפילו הניחו שוגג או אנוס. ואם מכרו או נתנו לאינו יהודי שמחוץ לבית קודם הפסח, אף על פי שהישראל מכרו לאינו יהודי ויודע בו שלא יגע בו כלל אלא ישמורנו לו עד לאחר הפסח ויחזור ויתננו לו, מותר ובלבד שיתננו לו מתנה גמורה בלי שום תנאי, או שימכרנו לו מכירה גמורה בדבר מועט, אבל מתנה על מנת להחזיר לא מהני.

דעת הב"ח בד' התורה"ד

מיהו מצינו לרבותינו האחרונים ז"ל דלא פסיקא להו להתיר המכירה בכל גווני, ח"ל הב"ח שם: כתוב בתרומת הדשן בסיומן ק"כ ראוי להורות לתת לגוי מחוץ לבית וכו' משמע שצריך שהחמץ עצמו יהא חוץ לבית, וכ"כ במהרי"ל שלא יהא הישראל כמו נפקד בחמץ מן הגוי והב"י בשלחן ערוך (סעי' ג) כתב ואם מכרו או נתנו לגוי שמחוץ לבית קודם הפסח וכו' ויש לטעות בלשונו שהקפידא היא שהגוי יהא מחוץ לבית שאיננו משרת לישראל בביתו כי אז נראה כאילו לא יצא החמץ מרשות הישראל ואין להקפיד אם נשאר החמץ בבית הישראל אם לא ואינו כן אלא כדפרישית, ובמדינה זו שרוב משא ומתן הוא בין שרף ואי אפשר להם למכרם לגוי מחוץ לבית בפרט לחמוזיקים באורנג"א יש להתיר בענין זה שימכור לגוי כל החמץ שבחדר וגם החדר עצמו

ימכור לגוי, ע"כ ד' הב"ח ומשמע מדבריו דלדעת התורה"ד בעינן שיוציא את כל החמץ מבית של ישראל לבית העכו"ם.

דעת הא"ר לגבי מוכרי שכר

וביותר מצינו בדברי הא"ר שם סק"ז, שכתב על דברי הב"ח הנ"ל, ועפ"ז השבתי למוכרי שכר ששאלו למה אסרו כל רבותינו הקודמין למכור לכותים השכר עם המרתף שלהן, ולמוכרי היי"ש שנהגו היתר למכור, והשבתי דווקא למוכרי יי"ש שהוא שלהם שעל הרוב שורפין עצמן ואי אפשר להם למכור מחוץ לבית כמו במדינות שהעיד הב"ח, משא"כ שכר שקונים מכותים לא התירו זה כלל דבכל אפשר להחזיר לכותים גם שלא לקנות כל כך שיתתיר על פסח, גם ראו שיש חשש קלות בזה דלכל מסור שיכנסו למרתף בפסח לאיזה צורך יו"ט ע"י פתח קטן שיש להם ושאר עניינים, לכן ראו להחמיר בזה מכל וכל.

וחזינו מדברי הא"ר דפשיטא ליה דלא התירו חכמים את המכירה לכתחילה אלא באותם שהם עצמם מייצרים את החמץ כגון מפעלים ובתי חרושת שמייצרים מוצרי חמץ וכדומה שאין באפשרותם להוציא את כל החמץ מרשותם ולכן מותר להם למכור החמץ והמקום שהוא נמצא בו, אבל באותם שקונים החמץ מאחרים אין להתיר להם לכתחילה למכור את החמץ כיון שהם יכולים לקנות מעיקרא כמות שתכלה קודם הפסח וגם בידם להחזירם למוכרים שלהם.

החק יעקב כתב דהחסרון הוא בהקנין

איברא דבחק יעקב שם סקי"ד, כתב לפרש דברי בעל תורה"ד באופן אחר, ולדעתו הא דהצריך התורה"ד למכור את החמץ לנכרי שמחוץ לבית אינו משום דאסור לחמץ שיימצא בתוך ביתו של הישראל המוכר אלא הטעם הוא משום דאל"כ במה קנה העכו"ם את החמץ במתנה כיון שלא משך את החמץ מרשות המוכר, ואף במכר אין נכרי קונה בכסף אלא במשיכה לדעת רוב הפוסקים, ומשום"ה בעינן דווקא שהנכרי יוציא את החמץ מחוץ לביתו של הישראל ובמשיכה זו יקנה את החמץ עיי"ש,

אמנם אי ימכרו לנכרי אגב קרקע משמע מדבריו האחרונים דהגם דנשאר בבית ישראל אם המכירה קיימת, יצניע המפתח של החדר שלא יבא לאכול החמץ ויוכל להשאירו בביתו,

וכן מבואר בשו"ת חתם סופר (סימן קי"ג) ח"ל: ועפ"י זה נהגו בכל תפוצות ישראל למכור החמץ לנכרי המכירו ומחזירו אחר הפסח, אך ימכרו כדינו היינו בנתינת כסף ומשיכה לביתו ממש והאחריות על הלוקח, ושוב אח"כ יכול הישראל לקבל עליו אחריות חמצו של גוי בביתו של גוי ושפיר דמי, אך תחלה ימכרנה שיהיה מכירה גמורה שהאחריות על הגוי וגם ישום החמץ בדמי שוויו שלא יהא אונאה בבטול מקח, ואם א"א להוציא החמץ מביתו של ישראל הרי משכיר

לגוי חדרו על ט' או יו"ד ימים ומוכר החמץ אגב שכירות קרקע בשטר שגוי קנה קרקע בשטרא, ובפפד"מ הדפיס מ"ו הגאון בהפלא"ה זצ"ל נוסח שטר בלה"ק, ואחריו מ"ו מו"ה הגאון נתן אדלער כ"ץ זצ"ל בשינוי והוא נדפס בס' קונטרס הסמ"ע, ואני תקנתי השטר בלשון אשכנז ובדפוס ע"י ר' בער פרענק בסדר הגדה בווינע, וב"ד צדק דפראג תקינו קצת בנוסח אחר ונדפס בהגדה דפראג, וכל אפין שווין המכירה גמורה היא וכל המפקק ראוי לגערה, עכדה"ק.

המכירה שבזמנינו

אמנם לאמיתו של דבר יש מקום רב לדון בעיקר המכירה כפי שהיא נהוגה האידנא בזמנינו, דהנה כל אותן שטרות מכירה שהוזכרו בדברי מרן החת"ס וכל המכירות שהיו נהוגות בזמן האחרונים שהובאו לעיל, היו מיוסדים על התקנה שכל אחד ואחד היה הולך בעצמו אל הגוי ומראה לו או מפרט לו את כל סוגי החמץ שברשותו ואת כמותם ואחר כך היה פוסק דמים על כל המכירה, ולאחריו עושה הגוי את כל הקניינים הנדרשים לחלות המכירה כדת וכדין, ברם לפי צורת המכירה שנהוגה כיום שציבור גדול של מוכרי חמץ ממנים אה הרב או אחד מבאי כוחו למכור את החמץ בשליחותם ע"י כתב הרשאה שניתן לו והגוי בא לביתו של הרב ושומע ממנו שבחבילת הניירות שמונחים לפניו יש שמות של אנשים ורשימה של סוגי החמץ ומקומותיהם, מבלי שיהא לו כל מושג כמה הוא מלאי וכמות החמץ שנמכרה לו, ואף אין הוא יודע עם איזה אנשים הוא גומר את המקח הרי קשה לומר שיש כאן לפנינו מכירה גמורה בלב שלם ככל משפטה וחוקתה,

והרי אפילו בזמנו של מרן החת"ס ז"ל מצינו לבעל מחצית השקל שזווח כי כרוכיא על המכירה הנהוגה בימיו וכדבריו במחצה"ש"ק או"ח סי' תמ"ח: ליבי אומר לי דווקא בימים קדמונים שהיה דבר זה במכירת חמץ לגוי דרך מקרה והיה המכירה בלב בין אצל ישראל המוכר ובין אצל הגוי הקונה אבל עתה בעו"ה הן רבים עתה ע"ה שגם בעיניהם הדבר רק מצות אנשים ומנהג אבותיהם בידיהם, כל שכן שאין דעת הגוי לקנות כלל עיי"ש.

ומלבד זה מצינו בשו"ת שואל ומשיב (ח"ב סי' ע"ז) דשדא נרגא טובא בסיגנון המכירה שנהוג היום אצלינו, חדא משום דלדעת בעל המקור חיים סי' תמ"ח אין חתימת השליח מועלת לאשוויי שטרא לענין הקנאת הקרקע של המשלה, ועוד כתב בשו"ת שו"מ שם דכיון שאינם פורשים ומכנים כלל ומה שמוכר ובכה"ג לא מועיל כלל, ומכ"ש במכירת חמץ דהכל יודעים שאיני רק הערמה מכל שכן שיש לחוש שלא סמכה דעת הקונה, ועוד הזכיר שם דבעינן שיתן הגוי סכום מעות שיגיע לכל אחד מהמוכרים לכל הפחות שיעור פרוטה.

המורם מזה דמחמת שתי סיבות יסודיות יש מקום לדון טובא על תוקף המכירה כפי שהיא נהוגה האידנא, א] משום חסרון סמיכות וגמירות דעת המקנה והקונה לפעול קנין מעליא בלב שלם, ב] משום חסרון במעשה הקנין כהנ"ל.

בזמנינו שרוב המייצרים אינם שותומ"צ

ובתשובות והנהגות (ח"ה סימן קי"ג) כתב ח"ל: הנה המחמירים בזה מפרשים שהיום חוששין יותר לאיסור בל המנשר בעמוד ח'.

יראה, מפני שרוב בתי חרושת המייצרים מזון שייך לפושעי ישראל רק שהם מקבלים הכשר מהחרדים, ואם לא תחול המכירה, לא יסכימו עכ"פ שיהא הפקר ולהפסיד ממון כדי לא לעבור בבל יראה, וכיון שחסר בגמירות דעת בביטול, וביותר שאצל רוב המוכרים החפשיים לא מבטלים כלל, המכירה נצרכת היום כדי שלא לעבור בבל יראה דאורייתא, והערמה לא מועיל בדאורייתא לדעת ה"תבואות שור" ועוד פוסקים, משא"כ עד דורנו שרוב החנויות היו ברשות החרדים, וברור היה שאם לא תחול המכירה היו מוכנים להפקירו כדי לא לעבור בבל יראה ומתקיים הביטול ונעשה הפקר.

המנהג בהרבה מקומות להחמיר שלא לאכול מחמץ שנמכר לעבו"ם

עוד אציין מה שמובא באחרונים ובספרי המנהג ע"י, הנה במעשה רב להגרי"א (או קפ"א) כתב: אחר הפסח אין ליקח מן השוק מה שאופין מקמח של ישראל ומשמרים, וי"י"ש ושכר של ישראל כי המכירה גרוע וממילא הוי חמץ שנמצא בבית ישראל אחר הפסח, ואסור אע"פ שביטלו, על כן לא יקנה רק שיהא משל אינו יהודי או

לאסוקי שמעתתא
המשך מעמוד ג'

לקולא שאינו חייב לברך מעתה אם מחמיר על עצמו הריהו נחשב כמבכר ודאי ברכה לבטלה כיון דכבר הוכרע שהוא פטור מברכה זו, אמנם השע"צ סבר דעדיין יש לומר גם לגבי האיסור להוכיז ש"ש לבטלה ספק דרבנן לקולא, וכיון שיתכן שעודנו מחוייב בברכה זו ואינו מזכיר ש"ש לבטלה אין לאסור עליו מלהחמיר ע"ע ולברך, ואע"פ שלדינא פוטרים אותו מלברך מספק, מ"מ להצד דבאמת עדיין לא בירך בודאי אין להחשיב את מה שהחמיר ע"ע ובירך כברכה לבטלה, וכיון דמקילים מספק באיסור לא תשא דרבנן יהיה רשאי להחמיר ע"ע ולברך מספק, וע"כ הוצרך לחדש טעמו דמחמת חומר האיסור דלא תשא דרבנן לא הקילו בו כשאר ספיקא דרבנן לקולא.

סתירת דברי המשנה ברורה לגבי ברכה בספק ספיקא לחומרא

והנה בדינו האחרון שסיים המשנה ברורה דגם בספק ספיקא לחיוב אסור לברך מספק, יש להעיר מעניינא דיומא, דבהל' ספירת העומר מפורש איפכא, דבס' תפט ס"ח כתב השו"ע דאם שכח לספור באחד מן הימים סופר בשאר הימים בלא ברכה, אבל אם הוא מסופק ביום אחד אם ספר ספירת העומר או לאו יוכל לספור בשאר הימים בברכה וביאר המשנה ברורה טעמו (ע"פ פרי חדש) משום שיש כאן ספק ספיקא שיוכל לברך, דבעיקר הדין אם שכח לספור יום אחד הלא יש סוברים דיכול להמשיך ולספור בשאר הימים בברכה, ועוד דיתכן שלא שכח כלל מלספור שום יום, וצ"ע ממה שסתם כאן בס' רטו דגם בספק ספיקא אסור לברך מספק. וצ"ע.

[ולא מצאתי קצת מי שעורר בזה, ויתכן לחלק בין ברכת הנהנין לברכת המצות, דבברכת הנהנין סובר המשנה ברורה דמשום חומר דלא תשא לא יחמיר ויברך אפילו בספק ספיקא, אבל לגבי ברכת המצות כיון דלגבי חובת הספירה מחייבין ליה לספור ולא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא כיון שיש כאן ספק ספיקא להחמיר ממילא מתחייב בברכה, וכסברת הפמ"ג הנ"ל לגבי ספק אם בירך ברכה ז']

הקמח של ישראל אם אינו לתותה וי"י"ש ושכר של ישראל לא ישתה עד שיעשה מחדש.

עוד ראיתי בס' משכנות הרועים להג' מניזנוב ז"ל שכתב: המנהג אצל רבינו הרה"ק רבי אברהם מסטרעטין ז"ל, שלא אכל מפסח עד העצרת מחמץ של ישראל שנמכרו לנכרי, ותיכף אחר שבועות לא דקדק בדבר, והנה לפום ריהטא אין הדבר מובן וכי עד שבועות כבר נמכרו כל השמרים וכל הי"י"ש של ישראל ולא נשאר עוד רק של נכרי וכל השנה היה לו ליהרר מזה,

אך נראה עפ"י פשוט ע"ד המבואר בשו"ע ופוסקים (או"ח סי' תר"ג) דאף מי שאינו נזהר מפת עבו"ם יזהר בעשרת ימי תשובה עכ"פ, אם כן הכא נמי הרי עפ"י הדין אין שום מקום לחשוש לה כיון דחמץ שאחר הפסח הוא רק דרבנן וספיקו לקולא מכ"ש שישאר קדושים מוכרין כדינא רק יען שימי הספירה הם ימים קדושים ונוראים מאוד כמבואר בכל ספה"ק, ע"כ אחז צדיק דרכו ליהרר בימי הספירה אף מחשש חמץ שעבר עליו הפסח, עכ"ד.

עוד מביאים משו"ת בית אבי להג"ר יצחק אייזיק ליעבעס ז"ל, שכתב בשם מרן מהר"ש ז"ל,

שכל ישראל מחיוב לגדור גדר כל השנה, היינו מסוכות עד הפסח להזהר מאיסור חדש, ומפסח עד שבועות להרד ולהזהר מכל דבר חמץ הנמכר ע"י שטרי מכירה, ומחג השבועות שלא לאכול פירות יבשים עד סוף השנה מחשש תולעים.

ואמנם בכתב הרב מבילגורייא ז"ל כתוב: הקפידא בבעלזא מקורו עוד מהסטערליסקער זצ"ל, ולא מפני שפקפקו ח"ו בהיתר מכירת חמץ, רק מפני שיש לפעמים איזה אנשים שמוכרים את החמץ בהיתרים שונים שלא באופן הראוי, ואין עושים מכירה גמורה עפ"י דין.

עוד כתב בעל הפתחא זוטא בס' ברכת הפסח (ומובא בלוח תמידין כסדרן) ח"ל בס' י"ז ס"ב: חמץ שעבר עליו הפסח אסור אף בהנאה ולכן צריך אדם להיות נזהר שלא לקנות חמץ אחר הפסח מקום שיש חשש שלא נמכר החמץ קודם לפסח כהלכתו, ועבור זה מנהג חסידים ואנשי מעשה שאין אוכלין חמץ איזהו זמן אחר הפסח, עד שיצא הספק מלבם, שאין עוד חשש על אותו חמץ ממה שעבר עליו הפסח, ויש נוהגין שאין אוכלין לחם שנחמץ משאור עד שיעבור שלשה אפיות ואוכלין רק מן האפיה הרביעית ואילך. עכ"ד. וכן ה"י המנהג אצל רבוה"ק.

בית המדרש דחסידי בעלזא - דביר קדשו

לונדון יצ"ו

בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א ממכנובא בעלזא

בעוהש"ת יום ו' ערב שב"ק לסדר וירא אליכם כבוד ד' - שמיני שבת געלע מצות תשפ"ה ברוב שיר ושבת ובליל מלא הודאה ותהילה לבורא ית', על רוב רחמינו וחסדינו שהפליא עמנו עד הנה, וברוב סיעתא דשמיא נתייסדה ונתבססה חבורתינו הק', ועלה בדינו להתאסף יחד בעת רעוא דרעיון, מדי שבוע בשבוע זה יותר משלוש שנות חזקה, להרים קולנו בשירות ותשבחות לקל ח', ולעורר לבבינו לחזקנו ולאמצינו לתורתו ועבודתו ית"ש, מפי טובי המגידים והמשפיעים, כה יתן ד' וכה יוסיף.

לאחר רוב יגיעות וכמה מניעות, הפך העקוב למישור ותלית אנשי בשורה אנתנו היום להודיע בשער בת רבים על

פתיחת שערי בית מדרשינו בשעטו"מ

ובכן הסכמנו דעת כולם לבררה, וברוב דעות קיבלנו לעמוד לראשנו עשרה, בחור הרימתי מעם מתוך החבורה, צדקה וחסד רודף באורח ישראל, לו לב נכון להסבירה, פה מפיק מרגליות ואבן יקרה, דולה ומשקה מתורת רבותיו מעתיקי השמעה, בתורה ומעשים לו ידות עשרה, מרביץ תורה רבות בשנים ומעמיד תלמידים בקרן אורה, משים לילות כימים בעמלה של תורה,

עומד בראשות כוללנו לנס ולתפארה,

ה"ה הרב רבי שלום צבי ענגלענדער שליט"א

שנעתר לבקשתנו ועם הסכמתו וברכת קדשו של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א יכהן פאר וישמש בתור

רב בית מדרשינו

ברכותינו אליו צרופה, ולבבינו נכון וכפינו שטוחה, ובפינו תפילה ערוכה, שיאריך ימים על ממלכתו רבות בשנים כהנה וכהנה, מנהר היוצא מעדן ישיקה העוררים ויפוצו מעינותיו חוצה, ויזכה לראות ברכה בעמלו ולנהלנו על מי מנוחות, על דרך אבותינו ורבותינו, מתוך רוב נחת וכל טוב סלה.

יהי קמי' שמיא חפץ ד' בדינו יצליח, ואכן יתקדש שיש ע"י ונוכל להעמיד בית גדול שמגדלין בו תורה ותפילה, בעלוער ווינקל שכל אברך יר"ש ימצא שם מקומו, ומרן דבשמיא ית' עם פינ' בעת הטיפנו ועם ידינו בעת מעבדינו, לגדל דורות יראי ד' ואוהבי שמו, שלא נבוש לקבל עמם פני משיח צדקנו ומלכנו בראשנו אמן.

הגבאים

זמני התפילות: שחרית בשעה 9.30 - מנחה ושל"ס 25 דקות אחרי זמן הדלק"נ

בית המדרש דחסידי בעלזא

בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר ממכנובא בעלזא שליט"א

15 Walworth St. Brooklyn, NY 11205

כסא דנחמתא

ביחד עם כל בית ישראל מבכים אנו מרה את הסתלקותו לשמי מרום של האי רב נאמן וצדיק, עטרת תפארת ישראל, משרידי דור דעה, מזה בן מזה, עמוד התורה, רועה נאמן לעדות ובתבונות כפיו הנחם על מי מנוחות.

הגאווה"צ מנחם יוסף משה סעקולא וצלה"ה

אבד"ק נחלת ישראל סאדוואנא

ובזה אנו שולחים נטפי תנחומינו לבני משפחתו החשובים ההולכים בדרכי אביהם

בניו הרבנים הצדיקים שליט"א

ובראשם ידידינו המפואר נדיב ושוע מסור בלב ונפש חפיצה לזולתו העושה והמעשה לכל דבר שבקדושה רחים ומוקיר רבנן ואיהו גופ' צורבא מרבנן בכתר שם טוב, ה"ה

מוהר"ר חיים יצחק שליט"א

רב דקהל נחלת ישראל סאדוואנא

ממייסדי ומעמודי התווך דבית מדרשינו

המקום ינחם את שכריו לכבם בתוך שאר לכבות נשברות בישראל, ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולם, ואך טוב

וחסדי ישכון במחתיהם, כל ימי חייהם. עדי יבא מבשר ואומר, שלמי ימי אבלך, ויקוצו וירננו כל שוכני עפר, ולא יוסיפו לראבה עוד, ומחה ד' דמעה מעל כל פנים בביאגו"צ בב"א

הגבאים והמתפללים